

Кедейбаева Жамал Арстаналиевна, филос.и.д.,
профессор,
Бахрамжанова Нилуфар Махамаджановна,
ОшТУнун доценти,
Ош технологиялык университети

МАССАЛЫК МАДАНИЯТ ЖАНА КООМДУН АР ТҮРДҮҮ ТАРМАКТАРЫНДА, АНЫН ТААСИРИ

Бул макалада келтирилген таасирди, ошондой эле коомдун ар кандай чөйрөлөрү менен байланышын кеңири изилдөө жана талдоо арналган. Ааламдашуу жана дүйнөлүк маалыматтык тартиптин пайда болушу - маалыматты өндүрүү, жайылтуу жана колдонуунун эл аралык системасы трансформациялануучу коомдо маданияттын мазмунун өзгөрүү маселеси актуалдашууда. Маалымат процесстеринин активдүүлүгү ушунчалык жогору болгондуктан, ал маданияттын салттуу элементтерин өзүнө баш ийдирүүгө мажбурлайт жана баарынан мурда маданий коммуникациянын салттуу системасын өзгөртөт. Массалык маданият татаал феномен, адамзаттын өнүгүүсүнүн табигый жана мыйзам ченемдүү натыйжасы болуп эсептелет. Өнөр жайы күчтүү өнүккөн өлкөлөрдө өтө жогорку динамика, ийкемдүүлүк, олуттуу трансформацияларга жөндөмдүүлүк, суроо – талаптарга тез жооп берүү, ачык чагылдырылган коммерциялык багыт сыяктуу мүнөздөр менен коштолгон маданий мейкиндик калыптанып, ал руханий чөйрөгө олуттуу таасир тийгизет. Массалык маданиятка маданияттын башка түрлөрүнөн айырмаланган, системалык, этникалык, эстетикалык принциптердин алмашышы жана негиздемелердин жогорку темпи мүнөздүү. Макалада массалык маданият түшүнүгүнүн пайда болушу массалык керектөө коомунун калыптанышы жана өнүгүшү менен тыгыз байланыштар. Бүгүнкү күндө массалык маданият коомдун ажырагыс бөлүгү болуп саналышы жөнүндө ойлор айлылат.

Ачкыч сөздөр: маданият, руханий, ааламдашуу, коом, өнүгүү, багыт, массалык, чөйрө, натыйжа, адамзат.

Кедейбаева Жамал Арстаналиевна д.филос.н.,
профессор,
Бахрамжанова Нилуфар Махамаджановна, доцент,
ОшТУ,
Ошский технологический университет

МАССОВАЯ КУЛЬТУРА И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА РАЗЛИЧНЫЕ СФЕРЫ ЖИЗНИ ОБЩЕСТВА

Эта статья посвящена обширному исследованию и анализу воздействия, которое оно оказывает, а также его связи с различными сферами жизни общества. Глобализация и возникновение мирового информационного порядка-международной системы производства, распространения и использования информации актуализируется вопрос изменения содержания культуры в трансформируемом обществе. Активность информационных процессов настолько высока, что заставляет подчиняться традиционные элементы культуры и, прежде всего, изменяет традиционную систему культурной коммуникации. Массовая культура считается сложным явлением, естественным и закономерным результатом развития

человечества. В промышленно развитых странах формируется культурное пространство с такими характеристиками, как чрезвычайно высокая динамика, гибкость, способность к значительным преобразованиям, быстрое реагирование на запросы, четко выраженная коммерческая направленность, что оказывает значительное влияние на духовную среду. Массовой культуре свойственна череда системных, этнических, эстетических принципов и высокий темп обоснования, отличных от других видов культуры. В статье рассматриваются понятия массовой культуры и тесная связь с формированием и развитием общества массового потребления. Сегодня возникают мысли о том, что массовая культура является неотъемлемой частью общества.

Ключевые слова: культура, духовность, глобализация, общество, развитие, направление, масса, среда, результат, человечество.

Kedeybaeva Zhamal Arstanaliyevna doctor of philosophy,
professor,
Bahramjanova Nilufar Mahamadjanovna associate
professor of OshTU,
Osh technological university

MASS CULTURE AND ITS IMPACT ON VARIOUS SPHERES OF SOCIETY

This article is devoted to an extensive study and analysis of the impact that it has, as well as its connection with various spheres of society. Globalization and the emergence of the world information order - an international system of production, distribution and use of information, the issue of changing the content of culture in a transformed society is being actualized. The activity of information processes is so high that it forces traditional elements of culture to obey and, above all, changes the traditional system of cultural communication. Mass culture is considered a complex phenomenon, a natural and natural result of human development. In industrialized countries, a cultural space is being formed with such characteristics as extremely high dynamics, flexibility, the ability to make significant changes, rapid response to requests, a clearly expressed commercial orientation, which has a significant impact on the spiritual environment. Mass culture is characterized by a series of systemic, ethnic, aesthetic principles and a high rate of justification, different from other types of culture. The article examines the concepts of mass culture and its close connection with the formation and development of a mass consumption society. Today there are thoughts that mass culture is an integral part of society.

Key words: culture, spirituality, globalization, society, development, direction, mass, environment, result, humanity.

Киришүү. Бийликти демократиялаштыруу да массалык маданияттын пайда болушунун себептеринин бири болуп калды. Массалык маданият коомдун турмушунда маанилүү орунду ээлейт[1]. Массалык маданияттын функциялары оң да, терс да болушу мүмкүн. Биринчиден, массалык маданият социалдаштыруу процессинде маанилүү орунду ээлейт. Маданият коомдун жаңы мүчөлөрүнө социалдык системанын бир бөлүгү болууга жардам берген белгилүү баалуулуктарды жана салттарды жаратат. Мисалы, маданият инсандын фантазиясында башынан өткөргөн кырдаалдарды жаратат, ошону менен психологиялык деңгээлде инсандын динамикалык жана эки ача реалдуу жашоого ыңгайлашуусуна жардам берет. Ошондой эле, массалык маданият керектөө муктаждыктарын жаратат.

Изилдөөнүн максаты. Массалык маданияттын дагы бир маанилүү милдети – эс алуу. Белгилей кетсек, бул функция оң да, терс да жана массалык маданияттын негизги мүнөздөмөлөрүнүн бири – көңүл ачуу менен байланышкан. Мындай учурда маселенин оң жагынан баштоо керек. Массалык маданият миллиондогон адамдардын эс алуусун жаратат, бул сыяктуу көңүл ачуу элементтеринин аркасында: кино, телесериалдар, спорт, виртуалдык оюн-зоок, адабият, социалдык тармактар, музыка жана башкалар. Мындан тышкары, ар бир компонент бүгүнкү күндө бир топ каржылык жана адам ресурстарын камтыган ири тармакты билдирет. Жогорудагы пункттардын ар бири адамдардын күнүмдүк турмушунун көйгөйлөрүнүн монотондуулугу кыскача абстракцияланып, бош убактысын өткөргөн кандайдыр бир иллюзордук чындыкты түзөт[2,3,4]. Бул учурда массалык маданият жалпы коомчулукка рекреациялык таасирин тийгизет. Адам мындай чөйрөдө жаңы таасирлерди алуу жана күч-кубатты калыбына келтирүү мүмкүнчүлүгүн алат. Каралып жаткан маселенин көйгөйлүү жагы – көптөгөн адамдар чыныгы турмуштук максаттарга жетүүдөгү ийгиликсиздикке дуушар болуп, андан кийин максат да, ага жетүү жолдору да айкын болгон виртуалдык дүйнөдө сезимин алмаштырып жаткандыгы. Ошентип, белгилүү бир көз карандылык пайда болот, анда инсан барган сайын иллюзордук тапшырмаларды аткарууга жана баалуу көрүнүшү бар иллюзордук сыйлыктарды алууга көбүрөөк убакыт коротот.

Изилдөөнүн материалдары жана методдору. Изилдөөдө коюлган максатка жетүүгө илимпоздор изилдөөлөрүнүн жыйынтыктары менен азыркы абалын терең үйрөнүп билүү үчүн статистикалык, тарыхый, анализдөө, эксперименттик ыкмалар колдонулду. А.Вебер: ар кандай маданиятта руханий чөйрөдөгүдөй сыяктуу эле абсолюттук прогресс болушу мүмкүн эмес. Массалык маданияттын натыйжасы болуп эсептелген массалык социум ар кандай шартта, мурунку баалуулуктар системасынын толук деградацияга туш болушуна карабай илимий – техникалык прогресске умтулат.

Массалык маданият этникалык маданияттын негизинде бышып-жетилип, мезгил өтүшү менен этникалык маданият танылат, аз сандагы элдерде болсо толугу менен четке кагылат. Европада өндүрүштүк революция ишке ашкан ааламдашууга чейинки доордо цивилизациялар өз алдынча өнүгүп, ал эми алардын ортосунда жайгашкан мейкиндик өздүк өзгөчө маданияттын өнүгүшүнө тоскоолдук көрсөтсө, ааламдашуу шартында физикалык мейкиндик тоскоолдук көрсөтө албайт. Анын натыйжасында маданияттар аралык бири-бири менен өз ара өтүүчүлүк камсыз болот[5].

Техникалык жактан күчтүү өнүккөн маданияттар олуттуу каражаттарга, мүмкүнчүлүктөргө ээ болуп, белгилүү даражада агрессивдүүлүк, басым көрсөтөт. Башка элдердин маданиятына аралашуу менен бирге алар маданиятты кайра түзүүгө аракеттенишет. Бүгүнкү күндө биз маданияттын бардык системасында пайда болуп жаткан ааламдашуу маалымат мейкиндигине зарыл ыңгайлашуу процессине жана башка типтеги маданий биримдикти түзүү процессине күбө болуудабыз. Бул төмөндөгүлөрдөн көрүнүп турат:

- коммуникация чөйрөсү кеңейүүдө, мында жалпы стереотиптер, жалпы баа берүүлөр, талап кылынган жүрүм-турумдун жалпы параметрлери, анын коомдук, б.а. эң жөнөкөй компоненттери. Албетте, бул бир топ ыңгайлуулуктарды берет, бирок ошол эле учурда маданияттар ортосундагы диалогду кандайдыр бир мааниден ажыратат;

- эски баалуулуктарды жок кылуу ылдамдыгы кескин өсөт, бул процесстин убакыт алкагы кысылып, жаңы символдор менен белгилер баалуулуктардын салттуу белги системасына ыңгайлашууга мүмкүндүк бербейт. Эски маданияттын символдору жана образдары жок болуп кетет же маанисин өзгөртөт. Жаңы баалуулуктар салттуу баалуулуктарга ушунчалык карама-каршы келгендиктен, алардын маданий мааниси дайыма ачык боло бербейт.

Изилдөө натыйжалары. Маданияттын синхронизациясы андагы жаңы формациялар ушунчалык тездик менен калыптанганда бузулат, алар тажрыйба

берилүүчү салтка ыңгайлашууга үлгүрбөй, өздөрү тажрыйба болуп калышат[6]. Коомдун коммуникациясын уюштуруунун мындай жаңы формасынын өзөгүн жөн эле маалымат эмес, «анын негизги түзүмүнүн тармактык логикасы» түзөт, ал таркатылып жаткан маалыматка өзгөчө сапаттарды жана функцияларды берип, элдин жашоосунун бардык негизги чөйрөлөрүн - экономикадан тарта системалуу түрдө өзгөртөт.

Керектөө коомунун массалык маданиятынын түзүмү жана мазмуну массанын өзүндө болуп жаткан өзгөрүүлөр менен аныкталат.

Массалык маданият үстөмдүк кылуучу ролго умтулат, анткени, анда бардык зарыл техникалык жана материалдык каражаттар бар. Ал ушул аркылуу ага чейинки маданияттардан айырмаланат. Техника массалык маданият системасындагы эң маанилүү жагдайлардын бири болуп саналат. Качан гана маданияттын үстөмдүк кылууга мүмкүнчүлүгү жеткенде, ал башка маданияттардын үстүнөн басымдуулук кылат. Бул жагдай аксиомалык мүнөзгө ээ. Дээрлик ар бир маданият өздүк бекемдөөгө, өздүк жайылууга умтулуп, аракет жасайт[7]. Мында баары анын реалдуу мүмкүнчүлүктөрүнөн жана каражаттарынан көз каранды. Маданият жалгыз эле адам баласынын белгилүү максатка багытталган жашоо ишмердүүлүгү эмес, аталган феномен аны чагылдырып, адам өзүн маданият аркылуу реализациялайт.

Корутунду. Ошентип, массалык маданият - бул постиндустриалдык цивилизациянын шарттарында маданий өнүгүүнүн формасы, ал биздин жүзүбүз, заманбап адамдын жашоо образы, алгач массалык аң-сезимге ылайыкталган күнүмдүк идеялардын күчтүү күчөткүчүнүн ролун аткарат

Адабияттар:

- 1.Белекова К.К. Ааламдашуу шартындагы тилдин онтологиясы. дис.. канд. филос. наук [Текст] / К. К. Белекова. – Бишкек, 2013. -155 б.
- 2.Захаров, М.Ю. Информационная безопасность социума: социально-философское исследование: автореф. дис. д-ра филос. наук [Текст] / М.Ю. Захаров. - Ростов-на-Дону, 1998. - 46 б.
- 3.Макеев, А.В. Основы политики национальной безопасности: структурогенез и механизм реализации: автореф. дис. д-ра полит. наук [Текст] / А.В. Макеев. - М.: МГУ, 1999. - 42 б.
- 4.Сахновская, Е.Г. Личность в информационном обществе: дискурс и образование: автореф. дис. канд. филос. наук [Текст] / Е.Г. Сахновская. - Екатеринбург, 2008. - 24 б.
- 5.Триняк, В.Ю. Информационная безопасность как социально-культурный феномен (Социально-философское исследование): автореф. дис. канд. филос. наук [Текст] / В.Ю. Триняк. - Днепропетровск, 2009. - 29 б.
- 6.Ысмаилова Р.А. Англис тили ааламдашуу шартында: философиялык анализ. дис.канд. филос. наук [Текст] / Р.А. Ысмаилова. – Бишкек, 2016. -158 б.
- 7.Межуев В. М. Проблемы философии культуры: Опыт историко-материалистического анализа. М., 1984. 325 с.
- 8.Чавчавадзе Н. З. Человек - культура - ценность // Вопросы философии. 1981. №6. С. 66-67.
- 9.Бахтин М. М. Архитектоника поступка // Социологические исследования. 1986. №2. С. 156-169 с.
- 10.Петрова С. И. О специфическом значении и смысле потребности // Современные гуманитарные исследования. 2017. №3 (76). С. 50-53.
- 11.Петрова С. И. О многообразии подходов в понимании потребности // Вестник Академии знаний. 2017. №2 (21). С. 80-85.
- 12.Библер В. С. От наукоучения к логике культуры. Два философских ведения в XXI век. М., 1991. С. 405.